

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

”Voitaisko me jutella sinun tietokoneen käytöstä?”

Kahden palvelukotiympäristössä asuvan toimintakyvyltään rajoittuneen henkilön kokemuksia tietokoneen käytöstä

Marjo Ylipelto

Sosiaalialan koulutusohjelma
Vammaistyö ja kuntoutus
Sosionomi (AMK)

KEMI 2008

Tekijä: Marjo Ylipelto

Työn nimi: "Voitaisko me jutella sinun tietokoneen käytöstä?" Kahden palvelukotiympäristössä asuvan toimintakyvyltään rajoittuneen henkilön kokemuksia tietokoneen käytöstä.

Sivuja (+liitteitä): 32 + 3

Opinnäytetyön kuvaus:

Opinnäytetyöni tavoitteena oli haastattelututkimuksen keinoin selvittää tietokoneen merkityksiä ja mahdollisuuksia palvelukotiympäristössä asuvien toimintarajoitteisten ihmisen elämässä heidän omasta näkökulmastaan käsin.

Teoreettinen ja käsitteellinen esittely:

Opinnäytetyössäni kokosin tutkimuskysymyksien ja teemahaastattelurungon pohjalta luomani teemoittelun avulla haastattelemini henkilöiden tietokoneen käytön aloittamiseen, nykyiseen käyttöön sekä heidän ympäristöltään saamaansa tukeen liittyviä seikkoja. Tutkimuskysymyksiäni olivat: Millä tavoin aloitit tietokoneen käytön? Mihin käytät tietokonettasi tällä hetkellä? Millaista tukea saat tietokoneen käyttöön? Opinnäytetyöni keskeisiä käsitteitä ovat: hyvinvointiteknologia, toimintakyvyltään rajoittunut henkilö sekä tietokone apuvälineenä.

Metodologinen esittely:

Opinnäytetyöni tutkimus on tehty kvalitatiivisella eli laadullisella tutkimusotteella. Aineiston hankinnan metodina käytin teemahaastattelua. Keräämäni haastattelumateriaalin analysoin teemoittelemalla.

Keskeiset tutkimustulokset:

Vaikka molemmilla haastateltavillani tietokone oli haastattelu hetkellä suurimmalta osin itsenäistä toimintaa vapaa-ajan elämyksien ja kokemusten kautta tuottavana välineenä, voidaan heidän katsoa tietokoneenkäyttäjinä profiloituneen elämänsä aikana myös kommunikaation, itsenäisen toiminnan mahdollistamisen, opiskelun, sekä kuntoutuksen osa-alueille. Haastatteluista nousi esille myös tietokoneenkäytön ongelmia, joita olivat: tietokoneen apuvälinekäytön ohjaamisen ja tuen puute, heitä ohjaavan henkilökunnan tietokonetaitojen puutteet, sekä tietokone riippuvuutta aiheuttavana tekijänä.

Johtopäätökset:

Uusien toimintatapojen ja -välineiden, kuten tietokoneen, saapuminen mihin tahansa toiminnankenttään aiheuttaa muutoksia, ja muutokset taas aiheuttavat aina vastarintaa ja pelkoja. Samalla ne tarjoavat myös uusia mahdollisuuksia, joiden hyödyntämiseen on panostettava.

Asiasanat: hyvinvointiteknologia, apuvälineet, tietokoneavusteinen, toimintakyvynrajoitteet

Author: Marjo Ylipelto

Title: "Could we talk about your computer use?" Experiences of computer use by two disabled persons living in a servicehome environment.

Pages (+appendixes): 32 + 3

Thesis description:

The goal of my thesis was to find out the meanings and opportunities that a computer offers to disabled people living in a servicehome environment by interviewing the disabled people themselves.

Theoretical summary:

For my thesis I gathered information relating to the introduction to computer use, descriptions of current computer use, and the support and help concerning computer use that disabled people receive from their surroundings. The main concepts of my thesis were: technology made for promoting wellbeing, disabled people and computer as an assistive device.

Methodological summary:

My research method was qualitative. As means of collecting data, I used interviewing. I analysed my data by organizing it according to themes I drew from my research questions and my interview questions.

Main results:

At the time of the interview, both disabled persons I interviewed used their computers mainly for recreational purposes. Though, during their lives, they had used their computer also for enabling their independent actions, means of communication, for studying and also in the area of rehabilitation. Some problematic aspects concerning computer use also came up in the data I collected in my interviews: the lack of guidance for computer use, the lack of computer related knowledge among the servicehome staff, and the addictive qualities of computer use.

Conclusions:

Due to the arrival of new methods and equipment, such as computers, changes occur. Changes can cause resistance, and can also frighten people. But at the same time change brings up new possibilities that can and should be made good use of.

Key Words: technology made for promoting wellbeing, assistive device, computer, disability

1. JOHDANTO	1
2. TUTKIMUKSEN KESKEISET KÄSITTEET	2
2.1 Toimintakyvyltään rajoittunut henkilö.....	2
2.2 Hyvinvointiteknologia	2
2.3 Tietokone apuvälineenä	3
2.3.1 Tietokoneen käytön apuvälineet ja oheislaitteet	6
3. TUTKIMUKSEN METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	9
4. HAASTATTELUT	11
4.1 Haastateltavien valinta.....	12
5. AINEISTON ANALYYSI.....	15
5.1 Alku.....	16
5.2 Käyttö.....	18
5.3 Tuki	22
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	24
7. POHDINTA.....	27
8. LÄHTEET	29
9. LIITTEET	32

1. JOHDANTO

Koen aiheeni hyvin ajankohtaiseksi, sillä yhä enenevässä määrin tietoteknologia on osa meidän kaikkien toimintaympäristöjämme, olimmepa sitten töissä, koulussa tai vaikkapa pankkiasioilla. On tärkeää ettei teknologian kehitys vain lisää eriarvoisuutta, niin kuin usein sen nähdään tekevän, vaan huomioidaan myös teknologian käyttöarvo apuvälineenä ja esteettömyyden takaajana.

Opinnäytetyöni tavoitteena oli haastattelututkimuksen keinoin selvittää tietokoneen merkityksiä ja mahdollisuuksia palvelukotiympäristössä asuvien toimintarajoitteisten ihmisten elämässä heidän omasta näkökulmastaan käsin. Tutkimuskysymyksiäni, joilla tätä tavoitetta kohti aloin työskennellä, olivat: Millä tavalla aloitit tietokoneen käytön? Mihin käytät tietokonetta tällä hetkellä? Millaista tukea saat tietokoneen käyttöön? Haastatteluillani halusin antaa haastateltaville mahdollisuuden tuoda esille oman autenttisen näkemyksensä tietokoneen käytöstään, tiedollisine puutteineen ja kaikkineen.

Aloitin aktiivisen työskentelyni keväällä 2008, vaikka ideaani olin hautonut jo syksystä 2007 asti. Kesällä 2008 tekemiäni teemahaastattelujen myötä pääsin alkuun opinnäytetyöni kirjoittamisessa. Haastattelujen litteroinnin jälkeen siirryin pohtimaan tutkimuksen metodologiaa, ja sitä kautta haastattelumateriaalini analyysiä. Työni sain valmiiksi vuoden 2008 marraskuussa.

Haluan kiittää haastattelemani henkilöitä sekä kärsivällisiä ja aina vinkkejä sekä neuvoja antaneita opettajiani Rauni Rättyä ja Tuija Takkulaa. Myös vammaistyön ja kuntoutuksen suuntaavan tytöt, Jaana, Mira ja Heljä, kiitoksia tuesta ja hauskoista opiskeluhetkistä.

2. TUTKIMUKSEN KESKEISET KÄSITTEET

Opinnäytetyöni keskeisiksi käsitteiksi olen määritellyt toimintakyvyltään rajoittuneen henkilön, hyvinvointiteknologian, sekä tietokone apuvälineenä. Seuraavassa pyrin avaamaan näitä käsitteitä lukijalle.

2.1 Toimintakyvyltään rajoittunut henkilö

Opinnäytetyössäni käytän termiä toimintakyvyltään rajoittunut henkilö. Päädyin tähän termiin kahdesta syystä; en halunnut rajata tietokoneen merkitysten ja mahdollisuuksien tarkasteluani koskemaan vain jotain tiettyä vammaisryhmää, kuten esimerkiksi näkövammaisia henkilöitä, toiseksi oman haastattelututkimukseeni osallistuneet henkilöt edustivat keskenään erilaisia vammaisryhmiä, toinen heistä oli lievästi kehitysvammainen, ja toisen pitkäaikaissairaus oli alentanut niin hänen fyysistä kuin kognitiivista toimintakykyään.

Yhdeltä kannalta katsottuna vammaisuus voidaan määritellä sen tuomien toimintakyvyn rajoitusten mukaan. Vammainen ihminen on siis henkilö, jolla on pitkäaikaisia tai pysyviä toiminnanrajoitteita ja vaikeuksia selviytyä tavanomaisissa elämän toiminnoista omassa elinympäristössään. Toiselta kannalta taas vammaisuus voidaan nähdä sosiaalisesti tuotettuna mallina, jossa ympäröivä yhteiskunta luo vamman. Kaiken kaikkiaan vammainen henkilö, riippumatta vammansa laadusta tai määrästä, on aina yksilö ja vamma on ainoastaan yksi häntä luonnehtiva seikka. Vamma tai vammattomuus ei siis saa olla olennainen ihmisiä toisistaan erotteleva seikka. (Repo 2004, 9-12.)

2.2 Hyvinvointiteknologia

Etsiessäni yläkäsitettä tietokoneen apuvälinekäytölle, törmäsin hyvinvointiteknologian käsitteeseen. Hyvinvointiteknologiaksi voidaan käsittää kaikki erilaiset tekniset ratkaisut, joilla

voidaan ylläpitää tai parantaa ihmisen elämänlaatua, hyvinvointia tai terveyttä. Hyvinvointiteknologia luo pohjaa uusille ihmisen hyvinvointia lisääville ratkaisuille hyödyntäen tietoteknologian saavutuksia. (OAMK. Hyvinvointiteknologian koulutusohjelma, hakuninfo.)

Tietoteknologia muuttaa sekä työskentelytapojamme, että palvelurakenteita. Se mahdollistaa etäpalvelujen käytön sekä verkottumis- sekä kansainvälisen yhteistyön. Vaikka uusi teknologia tuo näkyviä hyötyjä, se on myös osana luomassa kiristyneenpää työtahtia vaatii myös työvoimalta entistä korkeampaa ammattitaitoa. (Nygård & Eskola & Hyttinen & Savinainen 2007, 8-10.)

2.3 Tietokone apuvälineenä

Tietokone on apuvälineenä käyttömahdollisuuksiltaan monipuolinen. Se voi mahdollistaa vamman tai sairauden takia toimintakyvyltään rajoittuneen henkilön toimivan arjen, opiskelun sekä työnteon. Tietokonetta voidaan käyttää siis välillisenä apuna toimintakyvyn ongelmien kompensoinnissa, mutta myös erilaisten toimintakykyä ylläpitävien valmiuksien ja taitojen harjoittelussa. Tietokone voi antaa myös elämyksiä ja kokemuksia vapaa-aikaan – esimerkiksi Internet-yhteyden avulla on mahdollista ylläpitää sosiaalisia suhteita esimerkiksi liikuntavamman rajoittaessa henkilön elämää. Internet antaa myös mahdollisuuden tiedonhankintaan kuten päivän uutisten lukemiseen sähköisessä muodossa, jos sanomalehden käsittely on esimerkiksi liikuntavamman takia vaikeaa. (Holmberg 2003, 277.)

On selvää, että apuvälineen on oltava käyttäjänsä tarpeita vastaava, jotta siitä olisi mahdollisimman suuri vastaava hyöty, mutta samaten käyttäjän oma motivaatio ja kyky käyttää apuvälinettä on myös ratkaisevassa asemassa apuvälineen todellisen käytettävyyden kannalta. Näin on myös tietoteknisten apuvälineiden kohdalla. Ennen apuvälineen hankintaan on huomioitava erityisesti apuvälineelle asetetut tavoitteet, ja niiden suhde käyttäjän todellisiin taitoihin ja tarpeisiin. Tietokone moninaisine ominaisuuksineen saattaa luoda epärealistisia odotuksia sen mahdollisuuksista apuvälineenä, ja myös sen status-arvo nyky-yhteiskunnassa tekee siitä halutun apuvälineen sen todellisen käytettävyyden ja tarpeellisuuden kustannuksella.

Myös käyttäjän lähi-ihmisten ja yhteisön suhtautuminen tietokoneeseen, sekä heidän motivaationsa sen käyttämiseen ovat avainasemassa. (Holmberg 2003, 278.)

Tietokoneen hyödyt apuvälineenä voidaan karkeasti jakaa neljään eri osa-alueeseen. Näitä osa-alueita ovat: kommunikaatio, itsenäisen toiminnan mahdollistaminen, opiskelun ja työn apuvälineenä toimiminen sekä kuntoutus. Tämä jako voi kuitenkin arkielämässä olla rajoiltaan häilyvä ja tietokonetta apuvälineenä käyttävät henkilöt voivat profiloitua monelle edellä mainituista osa-alueista samanaikaisesti. (Ylätupa & Johansson 2005, 5-6.)

Tietokone avulla esimerkiksi puhevammaisen henkilö voi kommunikoida itsenäisesti ympäristönsä kanssa erilaisten kommunikointi-, kirjoitus- ja puhesynteesiohjelmien kautta. Nämä ohjelmat voivat perustua graafisiin symboleihin ja/tai kirjoitettuun kieleen. Kommunikointiohjelman käytettävyyden kannalta on erityisen tärkeää, että ohjelma rakennetaan yhteistyössä käyttäjän ja hänen lähihenkilöidensä kanssa, unohtamatta yhteistyötä kommunikoinnin ja tietotekniikan asiantuntijoiden kanssa. (Roisko & Ohtonen 2003, 118.) Kommunikointiohjelmissa käytettävät graafiset symbolit ovat yleensä PCS-, piktogrammi- tai Bliss -symboleja. Ohjelmissa voidaan käyttää myös valmiiksi kirjoitettuja viestejä. Käyttäjän valittua ohjelmasta haluamansa symbolit tai sanat, on käyttäjän mahdollista kuulla ne tekstiä ja symboleita puheeksi muuntavan puhesyntetisaattoriohjelman ”lukemina”. (Opas tietotekniikan mahdollisuuksiin.)

Tietokone voi toimia myös kommunikointivalmiuksien harjoittamisen apuvälineenä, joka on usein tarpeellista erityisesti lasten kommunikaatiokyvyn kehittymisen kannalta. Tietokoneella voidaan harjoitella syy-seuraussuhteita, käsitteitä, nimeämistä, vuorottelua ja ajoitusta. (Roisko & Ohtonen 2003, 118.)

Tietokone mahdollistaa monenlaisen itsenäisen toiminnan, joka ei vamman tai sairauden vuoksi olisi muutoin mahdollista. Se voi toimia konkreettisena apuvälineenä mahdollistaessaan henkilön kirjoittamisen esimerkiksi kynän käytön ollessa mahdotonta. Tietokoneen avulla toimintakyvyltään rajoittunut henkilö voi asioida itsenäisesti muun muassa pankkinsa Internetpalvelussa sekä tehdä ostoksia sähköisesti. Tietokone voi tuoda toimintakyvyltään rajoittuneen henkilön elämään myös monenlaisia uusia elämyksiä, joita hän ei välttämättä

ilman tietokonetta tai Internetyhteyttä saisi kokea. (Ylätupa & Johansson 2005, 5.)

Toimintakyvyltään rajoittuneen henkilön itsenäisyyttä ja omatoimisuutta edistävät myös kotiin asennettavat tietotekniset ympäristönhallintajärjestelmät. Näillä järjestelmillä henkilö voi hallita koti- tai työympäristönsä sähköisiä tai sähköistettäviä laitteita. Ympäristönhallintajärjestelmä on kokonaisuus, joka koostuu käyttökytkimestä, lähettimestä, vastaanottimista sekä ohjattavista laitteista. Esimerkkinä ympäristönhallintalaitteen käyttötavoista voidaan mainita sähköinen oven aukaisu -toiminto, huoneiston valojen hallinta sekä viihde-elektroniikan hallinta. (Heikkinen, Ympäristönhallintajärjestelmät ja asunnon muutostyöt)

Tietokoneen asema nykyisessä koulu- ja työmaailmassa alkaa olla itsestään selvyys. Näin on myös toimintakyvyltään rajoittuneiden henkilöiden kohdalla. Heille tietokone on opiskelu- ja työvälineen lisäksi heidän toimintakykyään tukeva apuväline. Myös enenevässä määrin lisääntyneet verkko-oppimisympäristöt tarjoavat opintojen suorittamismahdollisuuksia riippumatta asuinpaikasta, tai henkilön fyysisestä toimintakyvystä. (Ylätupa & Johansson 2005, 6.)

Tietokone motivoi monia ihmisiä ikään katsomatta. Siksi tietokonetta käytetäänkin usein apuvälineenä erilaisten valmiuksien ja taitojen harjoittelussa kuntoutuksen tukena. Tietokonetta voidaan käyttää tukemassa esimerkiksi syy- ja seuraussuhteiden ymmärtämistä. Myös itsenäisten valintojen tekeminen, käsitteiden oppiminen sekä muistitoimintojen harjoittaminen ovat asioita, joissa tietokone voi olla kuntoutuksen kannalta hyödyllinen. Myös kielellisiä sekä matemaattisia taitoja ja valmiuksia voidaan harjoittaa tietokoneella. (Ylätupa & Johansson 2005, 6.)

Miten sitten hankkia tietokone? On muistettava, että ilman tarkoin määriteltyä apuvälinetarvetta henkilön on rahoitettava tietokoneen hankinta omin varoin, tai tiedustella mahdollisia lahjoituksia. Myös yleisten tietokoneiden, kuten kirjastojen asiakaspäätteiden käyttäminen, voi olla yksi mahdollisuus tutustua tietokoneisiin mikäli oman hankinta ei onnistu syystä tai toisesta. Mikäli henkilöllä on todennettavissa oleva tarve, tietokonetta voidaan anoa apuvälineeksi usealta eri taholta. Jos henkilöllä on todennettu jokin diagnosoitu vamma johon

tietokone voisi toimia apuvälineenä, hän voi vammaispalvelulain mukaan anoa tietokonetta apuvälineekseen vammaispalveluiden sosiaalitoimesta. Mikäli tietokone toimii henkilön lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineenä, hän voi anoa sitä keskussairaalaan. Henkilön tarvitessa tietokonettaan opiskelun tai työn apuvälineenä hän voi anoa tietokonetta Kelalta. Koulutoimesta tietokonetta voi anoa, jos se tulee opetuksen apuvälineeksi. Myös erilaiset liitot ja yhdistykset harjoittavat tietokoneiden vuokrausta ja lahjoituksia eri vammaisryhmien jäsenille. Esimerkiksi näkövammaisten keskusliitto vuokraa tietokoneita ja modeemeja näkö- ja kuulovammaisille henkilöille. (KOTA -keskuksen ohjeita Web-kameralaitteiston käyttöönottoon kommunikoinnin tueksi -esite.)

2.3.1 Tietokoneen käytön apuvälineet ja oheislaitteet

Jo useille tutun näppäimistön ja hiiren lisäksi tietokoneeseen liitettäväksi on kehitetty myös monia muita laitteita. Niiden avulla tietokone voidaan räätälöidä ja soveltaa käyttäjäystävällisemmäksi myös toimintakyvyltään rajoittuneille henkilöille. Käyttäjän tarpeet on kuitenkin hyvä ottaa huomioon jo ennen oheislaitteiden ja apuvälineiden hankintaa. Tietokoneen on hyvä vastata käyttötarkoitustaan, esimerkiksi kannettava tietokone soveltuu mukana kuljetettavaksi, kun taas raskas pöytätietokone ei tarjoa tätä mahdollisuutta. (Holmberg 2003, 278.)

Tietokoneeseen liitettävät apuvälinekäyttöön sovellettavat laitteet voidaan jaotella käyttöjärjestelmiin, ohjaimiin, oheislaitteisiin sekä ohjelmiin. Myös käyttöergonomiaa parantavat välineet voidaan katsoa tietokoneen käytössä tarvittaviksi apuvälineiksi. (Ylätupa & Johansson 2005, 7.) Seuraavassa avaan käyttöjärjestelmien, ohjaimien, oheislaitteiden sekä ohjelmien roolia tietokoneen käytön mahdollisina apuvälineinä.

Käyttöjärjestelmää valittaessa on otettava huomioon sen ulkoasun ja ominaisuuksien sopivuus tietokoneen käyttäjän tarpeisiin. Mikäli tietokoneen käyttöjärjestelmän ominaisuudet ovat käyttäjänsä tarpeita vastaavia, voi hän käyttää tietokonetta ilman mitään muita käyttöä helpottavia oheislaitteita. Esimerkiksi hiiren, näppäimistön ja näytön toimintoihin voi vaikuttaa käyttöjärjestelmän asetuksilla. (Holmberg 2003, 280-281.)

Riippuen tietokoneesta näppäimistö on joko kiinteänä tai erillisenä. Näppäimistöjä voi saada myös erikokoisina, eri tavoin muotoiltuina ja eri väreissä. Näppäimistöjen pintamateriaaleja on myös laaja skaala pehmeästä näppäimistöistä kosteuden kestäviin malleihin. Tavallisen näppäimistön voi myös korvata näytöllä olevalla mallilla. Jokaisen käyttäjän kohdalla on harkittava, millainen näppäimistö sopii juuri hänen tarpeisiinsa. Esimerkiksi isoilla näppäimillä varustettu näppäimistö on helppokäyttöisempi henkilölle jolla on vaikeuksia kohdistaa liikkeensä. (Holmberg 2003, 281-283.)

Tietokonehiiri voi kuulua tietokoneeseen kiinteänä, kuten esimerkiksi kannettavissa tietokoneissa. Tietokonehiiri voi olla laitekokonaisuudessa myös ulkoisena. Tietokonehiiriä on erikokoisina, langattomina ja langallisina sekä niiden painikkeiden määrä voi vaihdella. Hiiren liikuttelu voi tapahtua pallon avulla, eli hiiri on niin sanottu "pallohiiri". Liikutteluun käytettävä pallo voi sijaita hiiren alla jolloin liikuttaminen tapahtuu pitämällä kiinni koko hiirestä. Pallo voi sijaita myös hiiren yläosassa jolloin hiiren liikuttelu tapahtuu vain palloa pyörittelemällä. Hiiri voi liikkua myös optisen sensorin avulla, jolloin sen käyttö muistuttaa hyvin paljon pallohiiren käyttöä. Myös optisia hiiriä on tarjolla useita erilaisia malleja ja kokoja, sekä langallisina että langattomina. Hiiri voi olla myös ohjaussauvan muotoinen, eli muistuttaa peliohjainta. Tietokonehiiren voi korvata kokonaan toisenlaisilla ohjaimilla kuten esimerkiksi päähän asetettavalla pannalla ja tietokoneen läheisyyteen asetettavalla vastaanottimella. Näin "hiiren" osoitin liikkuu tietokoneen näytöllä pään liikkeiden ohjaamana. Hiiritoiminnon voi myös korvata kosketusnäytöllä, joka voi helpottaa tietokoneen näytöllä tapahtuvan valinnan ymmärtämistä verrattuna hiiren ja näytön syy-seuraussuhteeseen. (Holmberg 2003, 283-284.)

Tietokoneen ohjaimena voivat toimia myös erilaiset käyttökytkimet. Niille voidaan ohjata näppäimistön ja hiiren toimintoja, mikäli näiden tavallisten ohjainlaitteiden käyttö ei toimintakyvyn rajoituksista johtuen ole mahdollista. Erilaisia kytkimiä voi käyttää lähes millä tahansa kehon osalla; esimerkiksi kädellä, käsivarrella, päällä, jalalla tai polvella. Kytkimen käytön apuvälineenä voidaan käyttää esimerkiksi suu- tai otsatikkua. (Holmberg 2003, 285.)

Tietokoneen keskusyksikköön liitettäviä oheislaitteita on runsas ja alati teknologian kehityksen mukana laajentuva valikoima. Seuraavaksi eräitä esimerkkejä laitteista, jotka ovat helposti saatavissa kotikäyttöön: tulostimella voidaan tulostaa tekstejä ja kuvia tietokoneelta paperille,

skannerilla eli kuvan lukijalla voi kuvasta tehdä digitaalisen kopion eli siirtää esimerkiksi valokuvan tietokoneen näytölle katseltavaksi, Web-kamera on tietokoneeseen liitettävä digitaalinen kamera, jolla voi kuvata digitaalisia kuvia ja videokuvaa suoraan tietokoneelle sekä käyttää Internetin välityksellä toteutettaviin videopuheluihin. Tietokoneeseen voidaan liittää myös erilaisia audiolaitteita kuten kuulokkeet, erilaisia kaiuttimia sekä mikrofoneja. (Kenguru; Tieto- ja viestintätaitojen sähköinen opetusmateriaali.)

Myös tietokoneohjelmat voivat toimia monin tavoin apuvälineinä. Tavallinen tekstinkäsittelyohjelma voi auttaa henkilöä, jolla on lieviä ongelmia lukemisessa ja kirjoittamisessa. Puhesynteesiohjelman avulla tietokone voi tulostaa luettavan tekstin puheeksi ja näin toimia apuvälineenä esimerkiksi näkövammaisille henkilöille. On olemassa myös tietokoneohjelmia, jotka ymmärtävät puhetta. Niitä voidaan siis ohjata sanallisin käskyin tai ne voivat tulostaa henkilön puheen kirjoitukseksi. Tietokoneohjelmia voidaan käyttää myös lisäämään virikkeitä vapaa-aikaan esimerkiksi pelien muodossa. (Holmberg 2003, 288.) Tietokoneohjelmia voidaan käyttää myös kuntoutukseen. Niiden avulla voidaan oppia uusia taitoja sekä kartuttaa valmiuksia niillä alueilla joilla toimiminen on haasteellista. Tietokoneohjelmien avulla henkilön on myös mahdollista kokea asioita, joiden kokeminen olisi muutoin hankalaa. Esimerkiksi vakavasti liikuntarajoitteinen henkilö voi lukea tietokoneohjelmassa olevaa kirjaa vaihtamalla sivua painiketta painamalla. (Opas tietokoneohjelmista kuntoutuksessa ja opetuksessa.)

3. TUTKIMUKSEN METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimukseni tavoitteena oli haastattelun keinoin ottaa selville toimintakyvyltään rajoittuneiden henkilöiden tietokoneen käyttökokemuksia. Tätä tavoitetta selventämään asetin tutkimuskysymykseni: Milloin ja millä tavalla aloitit tietokoneen käytön? Mihin käytät tietokonettasi tällä hetkellä? Millaista tukea saat tietokoneesi käyttöön? Tutkimuskysymykseni pyrkivät siis selventämään haastattelemieni henkilöiden tietokoneen käytön aloittamiseen liittyviä seikkoja ja kuvailemaan nykyistä käyttöä sekä selventämään millaista tukea he saivat ympäristöltään tietokoneen käyttöön. Näiden tutkimuskysymysten kautta loin haastatteluni teemat; alku, käyttö ja tuki. Teemojen nimeämisen suhteen otin ”taiteellisia vapauksia”, sillä koin mielekkäämmäksi käyttää lyhyitä, napakkoja sanoja pitkien ”lauserykelmien” sijaan. Teemojen nimitykset, alku, käyttö ja tuki, ovatkin muodostuneet omien mielikuvien pohjalta, joita minulle tuli tutkimuskysymysteni pohjalta.

Opinnäytetyöni tutkimus on tehty kvalitatiivisella eli laadullisella tutkimusotteella, sillä sen voidaan katsoa soveltuvan hyvin tutkimukseen silloin, kun ollaan kiinnostuneita tiettyjen yksittäisten toimijoiden merkitysrakenteista tai, kun halutaan tietoa tiettyihin tapauksiin liittyvistä syy-seuraussuhteista. Kvalitatiivinen tutkimusote soveltui siis tutkimuskysymyksiini, jotka käsittelivät yksittäisten toimintakyvyltään rajoittuneiden henkilöiden omakohtaisia kokemuksia tietokoneen käytöstään. Tutkimuskysymyksieni kautta pyrin siis tuomaan esille yksittäisten ihmisten kokemuksia, enkä niinkään minkäänlaisia yleistettäviä toimintamalleja. (Metsämuuronen 2000, 13-15.)

Aineiston hankinnan metodinani käytin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Haastattelututkimuksen katsoin sopivan tutkimusmetodikseni, koska tutkimukseni kohteena olevilla henkilöillä oli kognitiivisen toimintakyvyn ongelmia, ja koin, että omakohtaisia kokemuksia peilaavien vastauksien saaminen heiltä lomakekyselyn keinoin olisi hankalaa, jopa mahdotonta. (Metsämuuronen 2000, 16. 38-40.)

Opinnäytetyöni aihetta koskevan kirjallisuuden ja tutkimusten löytäminen osoittautui hankalaksi. Suurin osa löytämästäni materiaalista oli esitemuodossa tai tarjolla sähköisinä

dokumentteina esimerkiksi eri vammaisjärjestöjen Internet-sivuilla. Löytämäni kirjallisuus käsitteli pääasiassa tietokoneen apuvälinekäyttöä sen ”perinteisessä mielessä” eli esimerkiksi tietokonetta kommunikaation mahdollistajana puhevammaisilla henkilöillä. Siitä huolimatta ettei kumpikaan haastattelemistani henkilöistä haastatteluhetkellä aktiivisesti käyttänyt tietokonettaan apuvälineenä esimerkiksi kompensoimaan vamman aiheuttamaa fyysistä haittaa, koin kuitenkin tietokoneen erilaisten apuvälineominaisuuksien käsittelemisen opinnäytetyössäni oleellisenä johdatteluna käsittelemääni aiheeseen. Yhtään vieraskielistä lähdettä en opinnäytetyöhöni löytänyt, minkä näin jälkeenpäin koen hieman harmillisena, koska se olisi voinut tuoda työhöni lisää näkökulmia.

4. HAASTATTELUT

Haastattelin kahta palvelukotiympäristössä asuvaa aikuista mieshenkilöä, joilla oli käytössään henkilökohtainen tietokone. Molemmilla miehillä oli myös sekä fyysisiä, että kognitiivisia toimintakyvyn rajoituksia. Haastattelututkimuksen tarkoituksena oli selvittää tietokoneen merkityksiä ja mahdollisuuksia palvelukotiympäristössä elävän toimintarajoitteisen ihmisen omasta näkökulmasta käsin.

Ennen haastatteluja kävin kummankin haastateltavani luona henkilökohtaisesti kertomassa opinnäytetyöstäni, sekä kysymässä haluaisivatko he osallistua haastattelututkimukseeni. Toinen haastateltavista antoi suostumuksensa heti, mutta toinen halusi hieman miettimisaikaa ennen kuin lupautui. Suullisen luvankysymisen lisäksi annoin molemmille haastateltavilleni kirjallisen lupauksen siitä, että pitäisin heidän anonymoineina, ja että tuhoaisin heiltä saamani haastattelumateriaalin opinnäytetyöni valmistuttua.

Haastattelutilanne rakentuu monista eri osasista. Kaikille haastatteluille on kuitenkin yhteistä, että niillä on tietyt puitteet. Nämä puitteet voidaan jakaa tapaamiseen, haastattelupaikkaan, istumajärjestelyihin sekä haastattelu tallentamisenmuotoon. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 89-93.) Tunsin molemmat haastateltavat jo entuudestaan. Haastattelutapaaminen ei siis ollut ensimmäinen kontaktini kyseisiin henkilöihin. Molemmat haastattelut tapahtuivat palvelukotiympäristössä haastateltavien omissa asunnoissa. Tallensin haastatteluni äänittävällä mp3-soittimella. Olin jo haastatteluosuudesta kysyessäni maininnut nauhoittavani haastattelut. Kumpatkin haastattelu olivat kestoltaan noin tunnin.

Haastattelutilanteeni olivat jossain määrin perinteistä teemahaastattelua strukturoidumpia, sillä käytin niissä aiemmin valmistelemiani tukikysymyksiä. Tukikysymysten tarkoitus oli ohjailla haastattelua, ja saada se etenemään tilanteissa, joissa haastateltavani eivät välttämättä ymmärtäneet esitettyä haastatteluteemaa tai sen sisältöä. Molemmat haastattelut olivat yksilöhaastatteluja eli niihin ei minun ja haastateltavan lisäksi osallistunut ketään muuta henkilöä. (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 11-12.)

Haastatteluni olin rakentanut kolmen tutkimuskysymyksieni pohjalta muodostuneen teeman

varaan, joihin olin laatinut valmiiksi myös tukikysymyksiä. Nämä kolme teemaa olivat, kuten aiemmin jo mainitsin: alku, käyttö ja tuki. Alku-teemaa määrittelemään käytin haastattelussa seuraavia tukikysymyksiä: Milloin käytit tietokonetta ensimmäisen kerran? Oletko opiskellut tietokoneen käyttämistä jossain elämäsi aikana? Mistä sait nykyisen tietokoneesi? Käyttö-teeman tukikysymyksinä olivat: Mihin käytät tietokonettasi? Käytätkö tietokonetta yksin, vai jonkun kanssa? Millaisia ohjelmia käytät? Käytätkö Internetiä? Onko koneessasi lisälaitteita? Mitä tietokone tuo arkipäivääsi? Tuki-teemaa selventävät tukikysymykset olivat seuraavia: Mistä pyydät apua jos sinulla on ongelmia tietokoneesi kanssa? Saatko apua tarvittaessa?

Kummassakin haastattelussa käytin siis teemoja, sekä niihin liittyviä tukikysymyksiä apuna haastattelun ohjaamisessa ja haastateltavan motivoimisessa. Jossain tilanteissa kummistakaan ei tuntunut olevan apua, vaan haastattelutilanne saattoi jumiutua haastateltavan pitkiin hiljaisuuksiin ja taukoihin. Haastattelutilanteessa aloittelevana haastattelijana tulkitsin nämä tauot tilanteiksi joista olisi päästävä äkkiä eteenpäin. Usein kävikin, että täytin hiljaiset hetket omilla kommentteillani. Ehkä tämän kautta haastateltavani saivat sen käsityksen, että heidän kuuluikin antaa lyhyitä vastauksia, joita minä omilla sanoillani täydentäisin. Tämä tietysti vaikutti haastattelujeni sisällölliseen antiin, eli haastateltavieni vastaukset olivat osittain varsin suppeita. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 121.)

4.1 Haastateltavien valinta

Valitsin haastateltavani sillä perusteella, että koin heiltä voivani saada vastauksia asettamiini tutkimuskysymyksiin. Molemmat haastateltavat olivat minulle myös entuudestaan tuttuja, joka vaikutti myös siihen, että valintani kohdistui juuri heihin. Tunsin, että minun olisi helppo lähestyä heitä, ja haastattelutilanne olisi myös heille mieluisampi, koska he tunsivat minut jo entuudestaan.

Haastateltaviani yhdistäviä seikkoja olivat siis toimintakyvyn rajoitukset, sekä se, että heillä oli tietokone henkilökohtaisessa käytössään. Molemmat haastateltavista asuivat myös palvelukotiympäristössä. Toinen heistä oli haastatteluhetkellä kolmissakymmenissä ja viettänyt, käsitykseni mukaan, lähes koko elämänsä siirtyen yksiköstä toiseen. Hänellä oli synnynnäinen

kehitysvamma, ja näin ollen hänen elämäkokemuksensa ja -reittinsä olivat varmasti hyvin erilaisia kuin nelissäkymmenissä olevan toisen haastateltavani, joka vasta aikuisiällä oli sairastunut häntä vammauttavaan pitkäaikaissairauteen, jonka vuoksi hän nyt asui palvelukodissa.

Molemmat haastateltavat pystyivät vastaamaan kysymyksiini itsenäisesti ja koin heidän ymmärtävän haastattelujeni tarkoituksen. Tein haastattelut siis ilman kolmatta osapuolta. Tämän ratkaisun perustelin myös sillä, että mielestäni sillä tavoin sain selville haastateltavien oman henkilökohtaisen kokemuksen omasta tietokoneen käytöstään. Kolmannen osapuolen, kuten lähiomaisen tai palvelukodin ohjaajan tuominen haastattelutilanteeseen, olisi kuitenkin voinut ehkä selkeyttää haastattelun kulkua. Osa haastateltavieni vastauksista oli vaikeaselkoisia, ja ne jättivät paljon oman tulkintani varaan. Haastatteluista saatu tieto oli myös melko suppeaa. Mutta haastattelututkimukseni tavoitteen - haastateltavan oman äänen esiin tuomisen - kannalta ilman kolmatta osapuolta tehdyistä haastatteluista tuli minun ja haastateltavan vuoropuhelua, jotka antoi mahdollisuuden haastateltavalle tuoda esille oman autenttisen näkemyksensä - tiedollisine puutteineen ja kaikkineen.

Täysin ohjaamattomia haastatteluni eivät kuitenkaan olleet. Kuten jo aiemmin mainitsin, olin laatinut haastatteluni eri teemojen ympärille ja pohtinut valmiiksi muutamia niihin liittyviä tukikysymyksiä, joiden avulla pyrin tietyllä tasolla ohjailemaan haastattelun kulkua.

Opinnäytetyöni tutkimuksen eettisiksi kysymyksiksi nousivat ensisijaisesti haastateltavieni anonymiteetin suojaaminen. Jos esimerkiksi mainitsen opinnäytetyössäni haastateltavieni asuvan palvelukodissa ja omistavan henkilökohtaisen tietokoneen, voiko lukija arvata keitä he ovat? Toisaalta juuri tuollaiset seikat haastateltavieni elämästä koin tärkeiksi tuoda ilmi haastattelujen analyysin kannalta. Myös haastateltavieni vammojen laatu - heidän diagnoosinsa - tunsin myös tärkeäksi haastattelujeni analyysin kannalta, sillä erilaiset vammat luovat erilaisia erityistarpeita. Lopulta tulin eettisessä pohdinnassani siihen lopputulokseen, että kuvailisin haastateltavieni toimintakyvyn vajauksien syitä yleisellä tasolla, ja käyttäisin heistä yhdistävää termiä toimintakyvyltään rajoittunut henkilö. Määrittelin myös haastateltaviani ja heidän toimintakykyään sillä, että he asuvat palvelukodissa. En koe, että opinnäytetyöni tarkoitus olisi antaa ”vammakohtaisia vinkkejä” tietokoneen käyttöön, vaan selvittää sitä mitä tietokoneen

käyttömahdollisuus voi tuoda toimintakyvyltään rajoittuneiden henkilöiden arkeen, mihin he tietokonettaan käyttävät ja toimiiko se mahdollisesti heille apuvälineenä. Haastattelututkimukseni kautta pyrin kuitenkin tuomaan esille yksittäisten ihmisten kokemuksia, enkä niinkään minkäänlaisia yleistettäviä toimintamalleja. (Metsämuuronen 2000, 13-15.)

5. AINEISTON ANALYYSI

Ennen varsinaista aineiston analyysia, aineisto on saatettava siihen muotoon, että analysoiminen on mahdollista. Analyysivaiheessa tutkimusaineisto järjestetään taas siten, että sen perusteella tehdyt johtopäätökset voidaan siirtää yleiselle eli teoreettiselle tasolle. (Metsämuuronen 2006, 121-122.)

Oman aineistoni analysoinnin aloitin litteroimalla molemmat teemahaastatteluni. Osan haastattelumateriaaleistani jätin litteroimatta, sillä ne sisälsivät yleistä keskustelua ennen ja jälkeen varsinaisten haastattelukysymysten esittämisen, enkä kokenut niitä sisällöllisesti analyysini kannalta tärkeiksi. Haastateltavieni vastausten suppeuden vuoksi osa analyysistäni kohdistuu myös seikkoihin, joita kykenin tulkitsemaan niin sanotusti "rivien välistä" jo olemassa olevan heihin liittyvän tuntemukseni kautta.

Tutkimuskysymyksieni kautta muodostuneiden teemojen (alku, käyttö ja tuki) kannalta olennaisia asioita selventämään olen poiminut suoria sitaatteja litteroidusta haastattelumateriaalistani. Osaa sitaateista olen muuntanut niin, etteivät niissä esiintyvät paikkojen tai henkilöiden nimet paljastu. Haastateltaviini viitataan käyttämällä heistä nimityksiä henkilö A ja henkilö B.

Seuraavassa siis haastattelumateriaalini purku asettamieni teemoittelemalla, eli sen läpikäynti asettamieni teemojen mukaan. Perustelen aineistoni analyysin asettamieni teemojen (alku, käyttö ja tuki) mukaisesti sillä, että niiden kautta voin analyysissäni koota ja järjestää molemmista haastatteluistani saamani vastaukset aihepiireittäin ”saman katon alle”, ja näin johtopäätöksien vetäminen niiden perusteella helpottui. Aineistoni pohjalta vetämiäni johtopäätöksiä ja mahdollisia yleistyksiä käsittelen tarkemmin opinnäytetyöni kuudennessa kappaleessa. Analyysini pohjalla oli muun muassa etsiä kumpaisestakin litteroidusta haastattelusta niitä yhdistäviä ja erottavia tekijöitä- (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Aineiston pohjalta tekemiäni johtopäätöksiä käsittelen tarkemmin opinnäytetyöni kuudennessa kappaleessa.

5.1 Alku

Molempien haastateltavieni oli vaikeaa määritellä ensimmäistä tietokoneenkäyttökokemustaan. Ensikosketus tietokoneenkäyttöön oli tapahtunut henkilö A:n mukaan joskus hänen lapsuudessaan tai nuoruudessaan, mutta muistikuvat vaikuttivat hatarilta.

A: Oliko se silloin ko mä olin tota niin lastenkodissa niin silloin..

Kysyttäessä henkilö B:ltä, milloin hän olisi käyttänyt tietokonetta ensimmäistä kertaa, hän vastasi pitkien taukojen ja asettamieni lisäkysymysten jälkeen ensimmäisten muistikuviansa tietokoneen käytöstä olevan erityistä tukea ja ohjausta tarvitsevien oppijoiden aikuisopistosta, jossa hän oli vuosia sitten opiskellut.

B: En kyllä muista muutako sen aikuisopiston...

Jälkeenpäin henkilö B lisäsi käyttäneensä tietokonetta myös joskus nuorempaanakin, mutta tarkkaa ajankohtaa hän ei minulle kyennyt kertomaan. Osittain oletan tämän hänen jälkihuomautuksen johtuvan omasta ohjailevasta kysymyksenasettelustani, jossa kysyin, oliko hän nuorempaan käyttänyt tietokonetta. Odotin saavani seikkaperäisempää tietoa haastattelemini henkilöiden tietokoneenkäytön ensi kokemuksista, mutta käyttämälläni kysymyksillä ja kysymyksen asettelullani en sitä saanut.

Henkilö A oli käynyt tietokonekursseja ollessaan nuorempaan erityisammattikoulussa. Suurimman osan tietokonetaidoistaan henkilö A oli kuitenkin omien sanojensa mukaan oppinut itseksensä kokeilemalla.

A: Joo, ATK-kursseja oli sielä. Kivaahan se oli... Kivaahan se oli käyä niin sai aina oppia aina sitä.. tietokonneesta jotaki niinku..

Henkilö B taas oli saanut kyseisen aihealueen opetusta samaisessa erityistä tukea ja ohjausta tarvitsevien oppijoiden aikuisopistossa, jonka mainitsi kysyessäni ensimmäisistä kokemuksista tietokoneen käytössä.

B: Joo, kursseja. Siellä niinkö opetettiin käyttämään niinkö tietokonetta tiedon haussa.

Molemmat haastateltavat henkilöt olivat siis saaneet sovellettua ATK-koulutusta. Esimerkkinä sovelletusta, erilaisille oppijoille räätälöidystä tieto- ja viestintätekniikkataitojen koulutuksesta voidaan mainita Tikas -koulutusmalli. Kyseisestä koulutusmallista voivat hyötyä niin kehitysvammaiset, autistit, oppimisvaikeuksia omaavat, ikäihmiset, monikieliset kuin maahanmuuttajataustaiset henkilöt. Tikas -malli on osa kehitysvammaliiton oppimateriaalikeskus Opikkeen toimintaa. Se on alunperin kehitetty ESR:n ja etelä-suomen lääninhallituksen rahoittamassa hankkeessa vuosina 2000-2005. Tikas -opetuksen järjestämiseen tarvitaan lisenssi, jonka voivat hankkia oppilaitokset, yhdistykset, järjestöt tai muut opetusta tarjoavat tahot. Koulutusmalli perustuu erilaisiin osaamissisältöihin, jotka noudattavat pitkälti Tietotekniikan liiton ylläpitämän Eurooppalaisen tietokoneen ajokorttitutkimuksen vaatimuksia. (Verkko Tikas: erityisryhmien tietotekniikkaopetukseen kehitetty koulutusmalli.)

Kummallakin haastateltavalla oli käytössään oma tietokone. Henkilö A:n kone oli ostettu hänelle hänen omilla rahoillaan tietokoneliikkeestä. Tietokone ei myöskään ollut hänen ensimmäisensä. Hänellä oli ollut useita tietokoneita elämänsä aikana.

A: Onko tuo jo kolomas vissiin..

Henkilö B antoi haastattelussa minulle sellaisen kuvan, että olisi saanut tietokoneensa apuvälinekeskuksesta pitkäaikaissairautensa vuoksi.

B: Eikö tämä on tuotu... sen sairaalan... Ei... Tämän sairauden...tueksi. Se on jonkulainen niinkö tuki..

Täyttä varmuutta siitä, mitä kautta henkilö B:n tietokone oli hänelle apuvälinekäyttöön hankittu, ei haastattelun aikana selvinnyt. Jossain vaiheessa haastattelun aikana henkilö B kuitenkin kertoi tietokoneensa olevan korjautettavana sairaalassa. Tästä päättelin, että tietokone olisi ehkä hankittu hänelle erikoissairaanhoidon apuvälinepalvelusta. (Konola, Hurnasti, Aarnikka, Leivo, Hiltunen, Virtanen 2003, 44-50.) Henkilön B pitkäaikaissairaus oli edetessään

aiheuttanut hänelle liikuntarajoitteita siinä määrin, että hän liikkui pyörätuolilla, ja hänen muutkin motoriset taitonsa olivat alentuneet. Henkilön puhe oli myös puuroutunutta ja hänellä oli ongelmia muistinsa kanssa, tämä lisäsi myös mielikuvaani tietokoneen hankinnasta erikoissairaanhoidon apuvälinepalvelusta.

5.2 Käyttö

Molemmilla haastateltavilla oli tietokone omassa asunnossaan. Varsinaisena vammaa kompensoivana apuvälineenä ei kummankaan tietokone heidän arjessaan haastattelu hetkellä toiminut. Kysyttäessä mihin he tietokonettaan yleensä käyttivät, henkilö B painotti tietokonetta tiedonhakuvälineenä. Hän kertoi käyneensä esimerkiksi erään hakukoneen sivustolla.

B: Kävin niillä sivuilla Internetissä..

Henkilö A:n tietokoneenkäyttö painottuvat pääasiallisesti ajanviettoimintaan.

A: Pellaan tai.. Käymmie tuola netisäki..

Internetin kautta on mahdollista käyttää erilaisia selkokielistä sivuja, joilla on myös tarjolla pelejä. Haastattelun lopuksi näytin henkilö A:lle erään tällaisen sivuston. Teimme yhdessä hänelle käyttäjäprofiilin, jonka avulla hän pääsi pelaamaan sivuston pelejä. Kyseinen sivusto, Papunet, on puhevammaisille sekä selkokielen käyttäjille suunnattu sivusto. Hakusanalla "Planeetta X" sivustolta löytyy peliympäristö, jossa käyttäjä voi, luotuaan itselleen profiilin, pelata virtuaalipelejä. Pelien suunnittelussa on ollut mukana kehitysvammaisia nuoria. Pelit soveltuvat niin viihde- kuin opetuskäyttöön. (Papunet. Planeetta X – kehitysvammaisten nuorten suunnittelemaa pelejä Internetissä.)

Kysyttäessä käyttivätkö haastateltavat tietokonettaan yksin vai yhdessä jonkun kanssa heidän vastauksensa erosivat toisistaan. Henkilö A:n vastauksesta sain sen kuvan, että hän käytti konettaan aina yksin, kun taas henkilö B oli omien sanojensa mukaan käyttänyt konettaan pääsääntöisesti jonkun tietyn henkilön kanssa. Päättelin henkilön B kuvailujen perusteella, että

kyseinen henkilö oli hänen toiminta- tai puheterapeutkinsa. Henkilö B esitteli minulle esimerkiksi terapeutkinsa hänelle ylöskirjoittamat ohjeet Internetin Google -hakupalvelun käyttöön.

Kuten jo aiemmin ilmi kävi, henkilö B painotti tietokoneen roolia tiedon etsimisen välineenä, kun taas henkilö A käytti tietokonetta enimmäkseen ajanvietetarkoituksiin. Henkilö A kertoi kysyttäessä hänen käyttämistään tietokoneohjelmista pelaavansa tietokoneella erilaisia pelejä, kuuntelevansa musiikkia Internetistä sekä käyttävänsä kopioivaa levykeasemaa ja kopioinnin mahdollistavaa ohjelmaa tiedostojen kopioimiseen DVD- ja CD-levyille.

A: No niinku pasianssia ja miinaharavaa ja sitten mikä se on se yks se vapaakenttä.. Mulla on yks pinball-peliki siellä.. On mulla paljon niitä pelejä kummiski sielä..

A: ..Mmmm.. Mikä se oli... Mikserinetti niin sieltä niinku etin. Se on ilimanen nettisivu...

A: ...Nero. Tämä minua jotenkin...Tällä mää niinkö poltan ja...

Kaiken kaikkiaan henkilön A:n tietokoneenkäyttötaidot vaikuttivat erinomaisilta. Hän kertoi asiantuntevasti tietokoneensa erilaisista ominaisuuksista, ja vaikutti erittäin kiinnostuneelta esimerkiksi sen suorituskyvystä.

Henkilö B ei osannut nimetä ainuttakaan ohjelmaa jota käyttäisi tietokoneellaan. Kuitenkin hän muisteli hakeneensa joitain ohjelmia yhdessä haastattelussa aiemmin mainitsemansa terapeutkinsa kanssa.

B:Kyllä me yritettiin ettiä semmosta jotaki ohjelmaa, tai se etti niinkö mun puolesta...

En ole varma ymmärsikö haastateltava B, mitä tarkoitin käyttäessäni käsitettä tietokoneohjelma, sillä hänen käsityksensä tietokoneen toiminnasta ylipäättään vaikuttivat melko hatarilta.

Molemmilla haastateltavilla oli tietokoneessaan Internetyhteys ja he molemmat kertoivat

käyttävänsä sitä. Henkilö A oli erityisen mieltynyt hakukoneen kuvahakutoimintoon, jolla hän etsi esimerkiksi eläinten kuvia.

A: Kuvahausta niinkö ruukaan niinkö... Täsä voi kattoo näitä.. Ruukaan aina välilä niinkö kattoo noita... Tuosa on leijona... Mä klikkaan niinkö tuota leijonan kuvaa niin se tulee tuohon näytölle ja sitten ja jos mä haluan vaikka sen taustakuvaksi panna tästä niin se on nyt tuolla..

Henkilö B kuvaili Internetin käyttöään tiedon etsimiseksi, muttei osannut tarkentaa tai selventää asiaa enemmälti. Henkilön B:n tietokone oli haastatteluhetkellä korjatteilla, joten hän ei voinut havainnollistaakaan käyttöään samoin kuin henkilön A kysymykseeni vastatessaan teki.

Kysyttäessä oliko haastateltavilla tietokoneessaan lisälaitteita tai apuvälineitä, henkilö B esitteli tietokonepöydällään olevan apuvälineen, jossa oli pieni näyttö sekä näppäimistö. Apuvälineen käyttötarkoitusta haastateltava ei osannut tyhjentävästi selittää, mutta oli sitä mieltä, että laitteesta puuttui joitain osia. Vaikutti myös siltä, ettei haastateltava ei olisi osannut käyttää kyseistä apuvälinettä itsenäisesti, tai ei muistanut, miten apuvälinettä käytettiin.

B: Se on... Kirjoitettaan muistiin...

Haastattelun jälkeen selvitin kyseisen laitteen käyttötarkoituksen. Kyseinen apuväline on Lightwriter -puhelaite (kommunikaattori), joka mikropuheen avulla tulostaa kirjoitetun tekstin ääneksi. (Apuvälineet 2009 -katalogi, CompAid Oy.)

Henkilö A:lla ei ollut sanojensa mukaan tietokoneessaan apuvälineitä tai lisälaitteita tavallisen hiiren ja näppäimistön lisäksi. Hän kuitenkin suunnitteli tulostimen ja erillisen peliohjaimen hankintaa.

A: Mä oon just hankkimasa sitä tulostinta, mielesä on.. Peliohjaimen tietenki niin jos ois semmonen... Jos sais tuolta sieltä huoltoliikkeestä semmosen.."

Se mitä tietokone toi arkipäivään, oli molemmille haastateltaville hankalaa määritellä.

Haastateltava B painotti tämänkin kysymyksenasettelun kohdalla tietokoneen positiivisina puolina sen roolia tiedon hakemisessa.

B: Tuo se tietenki... Tietoa.. Niin jos sitä ossaa hakia..

Toisaalta hän ei kuitenkaan kokenut tietokonetta ainoana tiedonhankintaväylänään esimerkiksi pitkäaikaissairautensa ollessa kyseessä.

B: Mä käyn kerhossa, mä käyn siinä. Sieltähän mä saan tietoa.

Lisäkysymysten, kuten onko tietokoneesta etuja vai haittoja, myötä esiin tuli muun muassa tietokoneen käytön rajoittamisen tarve. Henkilö A:n kone otettiin aina yöksi pois hänen asunnostaan palvelukodin henkilöstön toimesta. Kysyessäni, miksi näin tehtiin, haastateltava vastasi pelaavansa muuten yölläkin.

A: ...onhan mulla semmonen pelikausi välillä, että haluttaa pelata ja..

Henkilö A:lla ei vastauksensa perusteella ollut itsellään kykyä kontrolloida tietokoneensa käyttöä tavalla, joka mahdollistaisi esimerkiksi normaalin päivärytmin. Voidaan myös perustellusti kysyä, oliko kyse vain kykenemättömyydestä, vai eikö henkilö A:lla vain ollut halua kontrolloida tietokoneen käyttöään. Kaiken kaikkiaan hänen vastauksensa sai minut ajattelemaan myös tietokoneenkäytön mahdollisia kääntöpuolia. Tavallaan olisi melko syrjivää ajatella, ettei esimerkiksi Internetriippuvuus olisi mahdollista myös toimintakyvyltään rajoittuneen tietokoneenkäyttäjän kohdalla. Tietokoneenkäytön täyttäessä päivät voi olla, että jo ehkä valmiiksi vähäinen sosiaalinen kanssakäyminen hiipuu kokonaan. Toisaalta yhteydenpito tietokoneella, esimerkiksi sähköpostin kautta, saattaa olla myös mahdollistamassa henkilön sosiaalisen kanssakäymistä ja laajentaa hänen elämänpiiriään. Tosin kumpikaan haastatelluistani ei kertonut käyttävänsä konettaan ollakseen yhteydessä toisiin ihmisiin.

5.3 Tuki

Viimeisenä haastatteluni teemana oli haastateltavieni saama tuki tietokoneenkäyttöön. Henkilö A kertoi hoitavansa tietokoneongelmansa itse, tai kääntyvänsä ystävänsä puoleen.

A: Yheltä kaverilta pyydän apua. Se tulee käymään sitten..

Henkilö A:n tietokonetta oli myös kerran käytetty takuuhuollossa liikkeessä, josta se oli hankittu. Hän oli vienyt tietokoneensa palvelukotinsa henkilökunnan toimistoon, josta tietokoneliikkeen työntekijä oli käynyt sen hakemassa.

A:...vei niinkö se konneen sinne toimistoon ja ne sieltä kävi hakkeen... Tulivat hakkeen kompuutteria.. Tietokoneen keskusyksikön korjaus...

Henkilö B kertoi myös tietokoneensa menneen epäkuntoon ja sen olevan haastatteluhetkelläkin sairaalan apuvälinekeskuksessa korjauksessa. Hän ei varsinaisesti käsittänyt miten kone oli mennyt epäkuntoon, eikä osannut tarkalleen selittää minkä vian takia tietokone oli huollossa. Kävi kuitenkin ilmi, että hänen koneensa meni usein epäkuntoon ja hän koki jollain tasolla sen olevan hänen syytään.

B:...sillai että se kone kysy jotain niin sitten mie vastasin omasta mielestä oikein.. Mutta se näköjään pisti sen sekasin... Totta siihen tuli niin paljon tietoa, että.. Meni tukkoon ja korjattiin ja meni taas vähän aikaa ja se meni tukkoon..

Tietokoneensa henkilö B oli saanut huoltoon omien sanojensa mukaan terapeuttinsa avulla. Terapeutti oli sama henkilö, josta hän aiemminkin haastattelun aikana puhunut.

B: Ei täällä... Yks tyttö kävi Oulusta... puheterapeutti... Se hoiti sen homman, että se meni korjatteille

Kysyttäessä haastateltavilta saivatko he mielestään tarvittaessa apua tietokoneongelmiinsa henkilö A vastasi myöntävästi. Henkilö B taas oli asian suhteen epävarma. Kysyttäessä oliko hänellä sellaista tahoa, jonka puoleen tietokoneongelmiensa kanssa kääntyä, hän vastasi, ettei

oikein tietänyt kenelle hän voisi niistä sanoa. Haastateltavien mielikuva tuen saamisesta mahdollisiin tietokoneongelmiinsa palvelukotinsa henkilökunnalta negatiivinen. Haastateltavat eivät syystä tai toisesta kokeneet henkilökuntaa tahona, jolta voisi kyseisiin ongelmiin pyytää apua. Lähemmin kysyttäessä mistä tällainen kanta johtui, henkilö A kommentoi ettei henkilökunta ymmärtänyt ”tietokoneasioita”.

Voi olla, että palvelukodin henkilökunnan kokemukset ja käsitykset teknologiasta ja sen hyödyistä vaihtelevat. Voi olla, että heissä on henkilöitä, jotka pelkäävät koskea teknisempiin apuvälineisiin tai kokevat niiden käytön opetteluun hankalaksi. Tietokonetta ei myöskään välttämättä koeta osana asukkaan arkea palvelukodissa. Tämä voi johtaa siihen, että henkilökunta ei tue ja auta asukasta tietokoneensa käytössä tai seuraa sen toimivuutta. (Salminen 2003, 25.)

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimukseni keskeisiä käsitteitä määrittelevässä osiossa hahmottelin tietokoneen hyötyjä apuvälineenä nelikentäksi. (Ylätupa & Johansson 2005, 5-6.) Tämän nelikentän osa-alueita olivat: kommunikaatio, itsenäisen toiminnan mahdollistaminen, opiskelun ja työn apuvälineenä toimiminen sekä kuntoutus. Tämä jako voi kuitenkin arkielämässä olla rajoiltaan häilyvä ja tietokonetta apuvälineenä käyttävät henkilöt voivat profiloitua monelle edellä mainituista osa-alueista samanaikaisesti.

Kuvio 1. Haastateltujen sijoittuminen tietokoneen apuvälinekäytön hyötyjen nelikenttään.

Vaikka molemmilla haastateltavilla tietokoneen voidaan katsoa haastattelu hetkellä olleen suurimmalta osin itsenäistä toimintaa vapaa-ajan elämyksien ja kokemusten kautta tuottavana välineenä, voidaan heidän katsoa tietokoneenkäyttäjinä profiloituneen elämänsä aikana kaikille

edellä mainitun nelikentän osa-alueille, lukuun ottamatta työn osa-aluetta. Kuvio 1 nähdään koottuna kappaleessa viisi esittelemiäni haastatteluissa esille tulleita tietokoneen käyttöä koskevia seikkoja, joiden kautta voidaan hahmottaa haastateltujen sijoittuminen tietokoneen apuvälinekäytön hyötyjen nelikenttään.

Haastateltavieni puheenvuoroista nousi esille myös ongelmallisia asioita. Näitä ongelmia olivat, tietokoneen apuvälinekäytön ohjaamisen ja tuen puute, henkilökunnan tietokonetaitojen puute sekä tietokone riippuvuutta aiheuttavana tekijänä.

Lähi-ihmisten ja yhteisön suhtautuminen sekä heidän motivaationsa ovat avainasemassa, kun kyseessä on tietokoneen onnistuneesta apuvälinekäytöstä. (Holmberg 2003, 278.) Ilman lähi-ihmisten ja -yhteisön tarjoamaa tukea ja ohjausta ei apuvälineeksi suunnitelluista välineistä saada sitä vastaavaa hyötyä mitä niiden käytölle on alunperin suunniteltu. Toisaalta ilman asianmukaista perehdyttämistä ja koulutusta eivät henkilön lähellä olevat tahot voi auttaa häntä esimerkiksi tietokoneen käytön ongelmatilanteissa. On siis erittäin tärkeää punnita tietokoneen hyötyjä myös sen käyttöön tarjolla olevan tuen valossa. Miksi esimerkiksi hankkia henkilölle tietokone apuvälinekäyttöön mikäli sen käyttöön ei ole resursoitu tarpeen mukaista tukea ja ohjausta?

Haastatteluissani tietokone tuli esille myös riippuvuuskäyttäytymistä aiheuttavana tekijänä. Tietokone ei välttämättä ole henkilölle riippuvuuden kohde vaan väline, jonka avulla hän voi toteuttaa riippuvuuskäyttäytymistään. Esimerkiksi tietokonepelit saattavat olla voimakkaasti riippuvuutta aiheuttavia. Tämä kävi ilmi myös haastatteluissani. Riippuvuus alkaa kontrolloida ja häiritä muuta elämää, kun henkilö toistaa samaa asiaa pakonomaisesti. Miten sitten hoitaa tämän kaltaista riippuvuutta? Esimerkiksi päihderiippuvuuden hoidossa pyritään luopumaan kokonaan päihteen käytöstä. Tietokoneriippuvuuden kohdalla tämä ei kuitenkaan ole mielekäs tavoite. Sen sijaan tavoitteeksi voidaan ottaa käytön rajoittaminen järkeviin mittasuhteisiin ja oleellisiin käyttötarkoituksiin. (Päihdelinkki. Toiminnalliset riippuvuudet: Nettiriippuvuus Suomessa.)

Juuri rajoittamisen käsitteen koin mielenkiintoiseksi, koska haastattelemiäni henkilöt asuivat palvelukotiympäristössä, joka kodinomaisuutta korostavana palveluasumisenmuotona kuitenkin

silti luo melko tiukat raamit yksilön elämälle ja valinnoille. Kohdattiinko haastattelemani henkilön riippuvaisuuteen viittaavat piirteet tavalla, joka mahdollisti myös hänen itsemääräämisoikeutensa?

Sekä haastattelemani henkilöt, että heidän lähiympäristönsä elivät mukana myös laajemmin yhteiskunnassamme ilmenevää teknologian murroskautta. Uusien toimintatapojen ja -välineiden saapuminen mihin tahansa toiminnankenttään aiheuttaa muutoksia, ja muutokset taas aiheuttavat aina vastarintaa ja pelkoja. Samalla ne tarjoavat myös uusia mahdollisuuksia.

7. POHDINTA

Opinnäytetyön tekeminen oli minulle iso prosessi. Aiheen löytäminen tuntui erityisen vaikealta. Mikään aihe ei oikein alkuinnostuksen jälkeen tuntunutkaan enää omalta. Aihe johon lopulta valitsin, tietokone ja sen merkitykset ja mahdollisuudet toimintakyvyltään rajoittuneille henkilöille, muotoutui siis monien vaiheiden ja esiasteiden kautta. Tietokone ja varsinkin sen apuvälinemahdollisuudet olivat minulle suhteellisen vieras teema. Oli mukavaa siis materiaalia etsiessäni huomata kuinka monipuolisia mahdollisuuksia hyvinvointiteknologia, ja varsinkin tietotekniset apuvälineet voivat tarjota. Olisin voinut opinnäytetyössäni esitellä tietokoneen apuvälinemahdollisuuksia yksityiskohtaisemminkin, mutta en kokenut laitekuvausten olevan kirjallisen työni keskiössä, vaikka opinnäytetyöprosessissani hankinkin niistä itselleni tietoa. Opinnäytetyöprosessin edetessä aiheeni koki ”evoluution” puhtaasta tietokoneen apuvälinemahdollisuuksien tarkastelusta, sen toimintakyvyltään rajoittuneille henkilöille tuomien merkitysten ja mahdollisuuksien pohtimiseksi.

Tutkimusmenetelmät ja yleensä tutkimuksen tekeminen olivat minulle suhteellisen tuntemattomia käsitteitä. Eniten voin sanoa oppineeni paljon uutta haastattelun tekemisestä. Haastattelullani lähdin etsimään vastauksia tarkasti asettamiini aihe-alueisiin haastateltavieni tietokoneen käytöstä. Koen saaneeni vastauksia tutkimuskysymyksiini, miten tietokoneen käyttö oli aloitettu, mihin tietokonetta käytettiin ja millaista tukea tietokoneen käyttöön oli saatavissa. Samalla koen kuitenkin, että opinnäytetyöprosessin aikana nousi esille myös kysymyksiä, joita en haastatteluissani vielä osannut kysyä. Yksi näistä on tietokoneen sosiaalinen merkitys käyttäjälleen, jota olisin voinut painottaa enemmän. Haastatteluissani keskityin vastausten hankkimiseen ennalta asettamiini tutkimuskysymyksiin, oletushypoteesini haastattelujen tulosten suhteen olivat siis varsin vahvoja. Voidaankin kyseenalaistaa sainko haastattelujeni avulla todella esille haastateltavieni ”oman äänen”, vai toteutuiko se vain niiltä osin minkä itse halusin kuulla? Toisaalta opinnäytetyössäni lähdinkin etsimään vastauksia tietylle rajatulle alueelle.

Voin toistaa tekemäni haastattelun käyttämällä juuri samanlaisia kysymyksiä kuin nytkin, mutta henkilöiden vastaukset eivät välttämättä olisi haastattelua toistettaessa täysin samankaltaisia. Heidän vastauksensa sisälsivät kokemuksellista tietoa, ja osaan he muistelivat asioita, joiden

todellista tapahtuma-aikaa tai -paikkaa en voinut haastatteluni keinoin mitenkään todentaa, muutoin kuin uskomalla heidän sanaansa. Myös minä itse, haastattelijana, olin osana vaikuttamassa haastattelun tuloksiin omilla verbaalisilla ja non-verbaalisilla viesteilläni. Voi kuitenkin olla, että haastattelemalla juuri samoin kysymyksiä muita toimintakyvyltään rajoittuneita henkilöitä, joilla on käytössään tietokone, voisin saada samansuuntaisia vastauksia kuin nyt tutkimuksessani sain. Tutkimuskysymyksieni kautta pyrin kuitenkin tuomaan esille näiden yksittäisten ihmisten kokemuksia, enkä niinkään minkäänlaisia yleistettäviä toimintamalleja.

Käytin työssäni paljon Internetlähteistöä. Tälle voitaisiin kritiikkinä mainita Internetsivustojen sisältöjen muuttuvan luonteen. Sivut joita käytin eivät välttämättä pysy sisällöltään samanlaisina, tai ne saattavat jopa lakata olemasta. Koen kuitenkin, että teknologiaa kehittyä jatkuvasti, ja niin käy myös sitä koskevan tiedon. Internet sisällöt ja muu sähköinen materiaali ovat mielestäni ainoita laajasti saavutettavia foorumeita, joissa ajanmukainen tieto on nopeasti saatavissa, kun taas kirjamuodossa olevaa tietoa ei voi nopealla tahdilla päivittää.

Opinnäytetyöprosessini aikana esille nousseita mahdollisia jatkotutkimusaiheita ovat muun muassa; Internetin sosiaalinen merkitys toimintakyvyltään rajoittuneille henkilöille, tietokoneeseen liittyvän riippuvuuskäyttäytymisen kohtaaminen, asumispalveluiden henkilöstön apuvälineisiin liittyvä kouluttaminen sekä tietokoneen apuvälinekäyttöön hankkimisen erilaisten mahdollisuuksien tutkiminen.

8. LÄHTEET

Apuvälineet 2009 -katalogi, CompAid Oy.

<https://www.compaid.fi/Luettelot/apuvälineet.pdf> (Luettu 3.11.2008)

Heikkinen, Tuomas 2007. Ympäristönhallintajärjestelmät ja asunnon muutostyöt. Kustannus oy Duodecim 2008.

http://www.terveysportti.fi/terveysportti/ekirjat_tmp.Naytaartikkeli?p_artikkeli=fys00038

(Luettu 21.10.2008)

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu - teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino 2000. 89-93. 121.

Holmberg, Kristiina 2003. Tietotekniikka monipuolisena mahdollisuutena. Teoksessa Anna-Liisa Salminen (toim.) Apuvälinekirja. Tammer-Paino Oy 2003. 277-278. 280-281. 283-284. 285

Kenguru: Tieto- ja viestintätaitojen sähköinen opetusmateriaali. Opetushallitus.

http://www2.edu.fi/kenguru/fi/tekn_valm_3.php (Luettu 21.10.2008)

Konola, Pirjo & Hurnasti, Tuula & Aarnikka, Tuomo & Leivo, Harri & Hiltunen, Nuutti & Virtanen, Pirkko 2003. Apuvälinepalvelut. Teoksessa Anna-Liisa Salminen (toim.) Apuvälinekirja. Tammer-Paino Oy 2003. 44-50.

KOTA -keskuksen ohjeita Web-kameralaitteiston käyttöönottoon kommunikoinnin tueksi -esite.

<http://www.sosiaaliportti.fi/File/8b64e44b-24d5-4a2f-8632-13ee2d920a81/Webkamera.pdf>

(Luettu 21.10.2008)

Nygård, Clas-Håkan & Eskola, Hannu & Hyttinen, Jari & Savinainen, Minna (toim.) 2007. Näkökulmia hyvinvointiteknologiaan. Tampereen yliopistopaino Oy 2007. 8-10.

Metsämuuronen, Jari 2006. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa Jari Metsämuuronen

(toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Gummerus Kirjapaino Oy 2006. 121-122.

Metsämuuronen, Jari 2000. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. Jaabes OÜ 2000. 13-15.

OAMK. Hyvinvointiteknologian koulutusohjelma, hakuinfo.

<http://hyvinvointiteknologia.oamk.fi/> (Luettu 3.11.2008)

Opas tietokoneohjelmista kuntoutuksessa ja opetuksessa. Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus. Kehitysvammaliitto ry.

http://papunet.net/yleis/fileadmin/muut/Esitteet/opas_tietokoneohjelmista.pdf (Luettu 21.10.2008)

Opas tietotekniikan mahdollisuuksiin. Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus. Kehitysvammaliitto ry.

<http://papunet.net/yleis/fileadmin/muut/Esitteet/ttopas.pdf> (Luettu 21.10.2008)

Papunet. Planeetta X –kehitysvammaisten nuorten suunnittelemaa pelejä Internetissä.

http://papunet.net/yleis/papulaari/ajankohtaista.html?tx_mininews_pi1%5BshowUid%5D=250&cHash=2171020568 (Luettu 8.11.2008)

Päihdelinkki. Toiminnalliset riippuvuudet: Nettiriippuvuus Suomessa.

<http://www.paihdelinkki.fi/Tietoiskut/413-nettiriippuvuus-suomessa> (Luettu 3.11.2008)

Repo, Maria 2004. Vammaisuus eri näkökulmista. Teoksessa Anu Storm (toim.) Esteistä mahdollisuuksiin - vammaistyön perusteet. Bookwell Oy 2000. 9-12.

Roisko, Eija & Ohtonen, Marianna 2003. Kommunikoida. Teoksessa Anna-Liisa Salminen (toim.) Apuvälinekirja. Tammer-Paino Oy 2003. 118-119.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006.

Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatutkimuksen tietovarasto. Teemoittelu.

http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html (Luettu 8.11.2008)

Salminen, Anna-Liisa 2003. Teoksessa Anna-Liisa Salminen (toim.) Apuvälinekirja. Tammer-Paino Oy 2003. 25.

Tiittula, Liisa & Ruusuvuori, Johanna 2005. Johdanto. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu - tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Gummerus Kirjapaino Oy 2005. 11-12.

Verkko Tikas: erityisryhmien tietotekniikkaopetukseen kehitetty koulutusmalli.

Oppimateriaalikeskus Opike. Kehitysvammaliitto ry.

<http://www.tikas.fi/> (Luettu 27.10.2008)

Ylätupa, Maija & Johansson, Sirkku 2005. Monien mahdollisuuksien tietokone - esimerkkejä ja kokemuksia tietokoneen käytöstä. Painotalo Miktor 2005. 5-6.

9. LITTEET

LIITE 1: SAATEKIRJE

Hyvä haastateltava,

Opiskelen Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa sosiaalialan yksikössä, ja olen suuntautunut vammaistyöhön ja kuntoutukseen. Teen tutkimusta opinnäytetyötäni varten. Tutkimukseni tavoitteena on kartoittaa toimintakyvyltään tavalla tai toisella rajoittuneiden henkilöiden tietokoneen käyttöä.

Tällä haastattelullani haluan kerätä asiakaslähtöistä tietoa tietokoneen käyttömahdollisuuksista. Haastattelu on luottamuksellinen ja haastattelemani henkilöt esiintyvät anonymieina. Hävitän hankkimani haastatteluaineiston opinnäytetyöni valmistuttua.

Marjo Ylipelto

marjo.ylipelto@edu.tokem.fi

LIITE 2: HAASTATTELURUNKO

Teema 1: Alku

- Milloin käytit ensimmäistä kertaa tietokonetta?
- Mistä sait nykyisen tietokoneesi?
- Oletko opiskellut tietokoneen käyttämistä jossain?

Teema 2: Käyttö

- Mihin käytät konettasi?
- Käytätkö tietokonetta yksin vai jonkun kanssa?
- Millaisia ohjelmia käytät?
- Käytätkö Internetiä? Mihin käytät Internetiä?
- Onko koneessasi lisälaitteita?
- Mitä tietokone tuo arkipäivääsi?

Teema 3: Tuki

- Mistä pyydät apua jos sinulla on ongelmia tietokoneesi kanssa?
- Saatko tarvittaessa apua?

LIITE 3: ARVIOINTI

Arvioijat: Rauni Rätty ja Tuija Takkula

Tekijä(t): Ylipelto Marjo

Työn nimi: **”Voitaisko me jutella sinun tietokoneen käytöstä?” – Kahden palvelukotiympäristössä asuvan toimintakyvyltään rajoittuneen henkilön kokemuksia tietokoneen käytöstä**

Työn kuvaus:

Opinnäytetyössä selvitettiin haastattelututkimuksen keinoin tietokoneen merkitystä ja mahdollisuuksia palvelukotiympäristössä asuvien toimintarajoitteisten ihmisten elämässä heidän omasta näkökulmastaan käsin. Työ käsittelee haastateltujen henkilöiden tietokoneen käytön aloittamiseen, nykyiseen käyttöön ja saamaansa tukeen liittyviä seikkoja. Työssä kuvataan keskeisimmät tietokoneen käyttömahdollisuudet ja apuvälineet sekä pohditaan hyvinvointiteknologian merkitystä ja käyttömahdollisuuksia tukea toimintakyvyltään rajoittuneen henkilön arkielämää. Kvalitatiivinen tutkimusaineisto koostuu kahdesta perusteellisesta haastattelusta.

Työn ansiot:

Opinnäytetyön aiheella on soveltamisarvoa tarkasteltaessa hyvinvointiteknologian käyttöarvoa ja tietokonetta toimintakyvyltään rajoittuneiden ihmisten elämässä helpottamassa arjen sujuvuutta ja lisäämässä elämän mielekkyyttä. Opinnäytetyön rakenne on selkeä ja toimiva. Opinnäytetyö on tehty ja raportoitu huolella: keskeiset käsitteet ovat merkityksellisiä työn kokonaisuuden kannalta ja ne on määritelty hyvin. Tulokset ovat käyttökelpoisia ja tuovat hyvin esiin käyttäjien kokemuksia nostaen esiin ongelmia mm ohjauksen ja tuen puutteen, ohjaavan henkilökunnan tietokonetaitojen riittämättömyyden. Työssä on myös tarkasteltu sähköisiin ja virtuaalisiin välineisiin helposti syntyvää riippuvuutta. Työn tekijä on opinnäytetyöprosessin edetessä kehittänyt ammatillisia ja työn kehittämisvalmiuksiaan

Työn kriittiset kohdat:

Työn teoreettisessa osuudessa ei ole selkeästi tuotu esille tutkimuskysymyksiä. Tulosten kuvaamisessa olisi tullut vielä enemmän kiinnittää huomiota niiden esille tuomisessa eli aineistoa olisi voinut vielä laajemmin aukikirjoittaa. Tästä huolimatta työn muut ansiot ja käyttöarvo ovat hyviä.

Yhteenveto:

Työ osoittaa opiskelijan hyvää taitoa itsenäiseen työskentelyyn. Hänellä on kykyä koota aineistoa sekä kuvata käytäntöä ansiokkaasti. Työ täyttää AMK:n opinnäytetyölle asetetut vaatimukset. Esitämme työn hyväksymistä AMK:n opinnäytetyönä arvosanalla (H3).

Kemissä 27.11.2008

Opettaja Rauni Rätty

Opettaja Tuija Takkula